

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора юридичних наук, професора Криховецького Івана
Зеновійовича на дисертацію Бородайко Павла Костянтиновича на тему
«Вплив правової культури на формування правової політики та механізми
правового заохочення в умовах сучасного суспільства» на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної дисертантом теми. Сучасна правова система України стикається з численними викликами, і інтеграція трьох ключових елементів – правових норм, регуляторів та демократичних інститутів – відкриває нові перспективи для зміцнення правопорядку та формування соціально відповідальної поведінки громадян. Поєднання цих компонентів створює єдину систему, здатну не лише регулювати суспільні відносини, а й активно залучати населення до процесів демократичного управління. Дослідження, що спрямоване на виявлення нових механізмів правового стимулювання з урахуванням змін у правовій культурі, має значний потенціал для адаптації законодавства до сучасних викликів, підвищення ефективності правової політики та посилення легітимності правової системи. Запровадження запропонованих заходів сприятиме створенню умов для сталого розвитку демократичних інститутів, забезпечення рівності та справедливості, що, в свою чергу, зміцнить довіру громадян до державних органів.

З огляду на зазначене, дослідження Бородайко П. К., яке систематизує сучасний стан правової культури та її вплив на формування правової політики і ефективність правових стимулів є критично важливим для трансформації правової системи України, що забезпечить стабільний розвиток демократії і ефективний захист прав людини.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчаючи наукову роботу та публікації здобувача, встановлено, що структура та логіка викладу відповідають поставленим цілям і завданням. Усі розділи роботи

є збалансованими, а текст не містить повторів чи дублювань. Висновки та пропозиції базуються на широкій теоретичній та джерельній базі, а також на ретельному аналізі методологічних підходів, що свідчить про високий рівень професіоналізму дослідника та теоретичну значущість дисертаційної роботи.

Основні результати дисертації відображені у шести наукових публікаціях, зокрема у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, та двох тезах, включених до збірників матеріалів конференцій.

Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача свідчить про високий науковий рівень проведеного дослідження. Отримані результати відповідають напряду теорії держави і права, а їхня практична значущість підтверджується належним рівнем апробації.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм змістом дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень, яке систематизує сучасний стан правової культури та її вплив на формування правової політики і ефективність правових стимулів.

У результаті проведеного дослідження здобувач обґрунтував низку концептуальних теоретичних і практичних аспектів, сформулював висновки та пропозиції щодо подальшого вивчення сучасного стану правової культури, її впливу на формування правової політики, а також ефективності правових стимулів і їх застосування в практичній діяльності.

Здобувачем вперше здійснено системний аналіз взаємозв'язку між правовою культурою, правовою політикою та механізмами правового заохочення. Доведено, що правова культура є основою ефективної правової політики, а стимули сприяють правомірній поведінці громадян. Обґрунтовано концепцію заохочувально-правової політики як інструменту державного управління та громадської активності. Запропоновано нові механізми правового стимулювання з урахуванням змін у правовій культурі. Досліджено вплив цифрової трансформації на правове регулювання, що дозволило розробити

інноваційні моделі правового стимулювання та рекомендації для адаптації правової політики до сучасних викликів.

У роботі Бородайко П. К. представлено й інші висновки й рекомендації в тому числі й практичного характеру, що свідчать про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Бородайко П. К. здійснив аналіз та використав фундаментальні дослідження українських і зарубіжних вчених, що висвітлюють засади правової культури, стимулюючих норм та вплив правової політики на формування соціально відповідальної поведінки. Автор успішно реалізував поставлену мету дослідження – теоретично обґрунтувати значення правової культури у формуванні заохочувально-правової політики, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення правових стимулів для зміцнення демократичних інститутів, розвитку соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення ефективності правового регулювання.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Свідченням високого рівня володіння Бородайко П. К. методологічними прийомами і правилами є те, що в роботі застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів, що забезпечують всебічний аналіз правової культури, правової політики та механізмів правового заохочення (розділи 1, 2, 3). Зокрема застосовувалися такі методи, як історико-правовий, системного аналізу, діалектичний, формально-юридичний, соціологічний метод, метод правового моделювання та метод узагальнення.

Застосування цих методів дало змогу розглянути концептуальні засади правової культури, визначити її значення у правовому регулюванні, проаналізувати дієвість правових механізмів стимулювання та сформулювати практичні рекомендації щодо їх удосконалення.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані здобувачем висновки і пропозиції впроваджено і використовуються в освітньому процесі, чому є підтвердженням наявні в додатках до дисертаційної роботи документи про впровадження.

Оцінка змісту дисертації й завершеності в цілому. Дисертаційна робота Бородайко П. К. має чітку і логічну структуру, яка відповідає вимогам до подібного роду робіт, які передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Робота складається з анотації, списку опублікованих праць за темою, вступу, трьох розділів, які логічно об'єднані у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (180 найменування на 14 сторінках) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 198 сторінок, з них основного тексту – 167 сторінок. Три додатки на чотирьох сторінках.

В **анотації** в стислій формі викладено основні результати дослідження, категорії і поняття, які автор вводить в науковий обіг, сформульовано рекомендації та пропозиції стосовно правової культури та її впливу на формування правової політики і ефективність правових стимулів.

У **вступі** здобувач обґрунтував вибір теми, конкретизував актуальність, визначив мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Вказано на зв'язок роботи з науковими програмами і планами, темами. Наведено набір прийомів і методів наукового пізнання, які використовувалися в процесі дослідження. Окреслено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію.

У першому розділі **«Теоретичні основи правової культури, правової політики та правового заохочення»** дисертант проаналізував поняття, структуру та значення правової культури як фундаментального чинника правової системи, аналізував її вплив на правову політику та механізми правового регулювання. У межах підрозділу розглянуто сутність і завдання

правової політики, визначено її роль у формуванні соціально відповідальної поведінки громадян. Окрему увагу приділено правовому заохоченню – його поняттю, механізмам реалізації та значенню для стимулювання правомірної поведінки.

У другому розділі **«Взаємозв'язок між правовою культурою та правовою політикою»**, здобувач аналізує вплив правової культури на процес розробки правової політики, визначаючи її як ключовий фактор, що формує зміст і ефективність нормативно-правових актів. Розглянуто особливості формування правової політики з урахуванням рівня правової культури суспільства, її соціокультурних особливостей та історичних передумов. Окрему увагу приділено ролі правової культури у легітимізації правової політики, доведено, що високий рівень правової культури сприяє суспільному схваленню та ефективній реалізації правових норм, тоді як її недостатній розвиток може викликати недовіру до правових реформ та утруднювати їх імплементацію.

У третьому розділі **«Механізми правового заохочення та їх впровадження у правову політику»** конкретизовано роль правового заохочення як інструменту зміцнення правової культури. Досліджено механізми інтеграції заохочувальних норм у правову політику, що сприяє формуванню соціально відповідальної поведінки громадян і підвищенню ефективності правового регулювання. Окрему увагу приділено оцінці впливу правового заохочення на розвиток правової культури та правової політики, визначено ключові критерії ефективності стимулюючих заходів у процесі демократичних трансформацій.

Результати дослідження повністю узгоджуються з визначеною метою та завданнями, відзначаються репрезентативністю й оригінальністю, а також можуть слугувати основою для подальших теоретико-правових розвідок і практичного застосування.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Сформульовані та обґрунтовані в роботі Бородайко П. К. положення, висновки та рекомендації, можуть бути використані при формуванні

правової політики України, прогнозуванні її державно-правового розвитку, а також у сфері підготовки та підвищення кваліфікації правників, держслужбовців та працівників правозастосовних органів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отримані результати здійсненого Бородайко П. К. дослідження, підкреслюючи їх наукову і практичну цінність, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання.

По-перше, характеризуючи підходи до розуміння правової культури, було б корисно включити посилання на конкретні приклади з практики або сучасні дослідження, які демонструють ефективність інтегрованого підходу до аналізу правової культури.

По-друге, на сторінці 56, здобувач вказує, що ефективність правової політики залежить від узгодженості політичних, економічних, культурно-моральних та інформаційних факторів, які формують її стратегічні пріоритети, механізми реалізації та рівень суспільної довіри до правової системи. Однак, варто розглянути потенційні конфлікти між цими чинниками та запропонувати методи їх вирішення, а також визначити конкретні критерії для оцінки рівня суспільної довіри до правової системи.

По-третє, в підрозділі 2.1 здобувач справедливо вказує, що взаємозв'язок між рівнем правової культури та ефективністю правової політики держави полягає в тому, що високий рівень правової культури сприяє більш ефективному втіленню правових норм, здатний забезпечити стабільність правового порядку, підвищити рівень правосвідомості громадян, та забезпечити зворотний зв'язок між державою і суспільством. Однак, зазначаємо, що не лише високий рівень правової культури сприяє ефективному втіленню правових норм, але й сама якість правової політики впливає на формування правової культури громадян. Без належної правозастосовної практики, правової освіти та прозорості діяльності державних інституцій навіть високий рівень правової культури населення не гарантує ефективність правової політики.

Зазначені рекомендації та зауваження носять дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленої до захисту дисертаційної роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Бородайко П. К., фактів порушення академічної доброчесності (плагиату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертаційна робота Бородайко П. К., є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Бородайко Павла Костянтиновича на тему «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Бородайко Павло Костянтинович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти
«Університет Короля Данила»

Іван КРИХОВЕЦЬКИЙ